

דגם תשובות לשאלון בתנ"ך לבתי הספר העיוניים

מס' 002582. קיץ תשע"ח

נושא א — איוב

1. פרקים א', ב', ט'

- א. דמיון — לא קילל/דבר סרה חטא לאלוקים בדיבורו או מקבל את הגזירה האלוקית הקשה. הבדל - בפרק א' הוא מברך את האלוקים על הרע ובפרק ב' לא. א בפרק ב' נאמר שלא חטא בשפתיו יש המדייקים שאולי בליבו כבר השתנה / התערער משהו ביחס לה' (חז"ל - "בשפתיו לא חטא בליבו חטא").
- ב. בפרק ט' איוב מאשים את הקב"ה. האשמה אחת היא "תם ורשע הוא מכלה" כלומר הוא פוגע גם בצדיק, במי שלא חטא, כלומר איננו עושה משפט צדק. א שמאפשר לרשעים לשלוט ולגרם לשופטים לשפוט באופן לא צודק "ארץ נתנה ביד רשע פני שופטיה יכסה".
- ג. (1) ההבדל בין איוב לאשתו היא המניע לעבודת ה'. אצלה הסיבה לעבוד את ה' היא בכדי לקבל שכר, ואילו אצלו הסיבה נובעת מאהבתו את הקב"ה.
- (2) כאשר בא עליהם אסון גישתה של האישה היא שמוטב לקלל את האל, אין טעם לעבדו - כי אין בכך תועלת/שכר. ולעומת זאת איוב עובד את ה' מתוך אהבה ולכן גם כאשר אינו זוכה בתמורה/שכר לעבודתו הוא אינו "בועט" באל ולא מקלל אותו.

2. פרק ד'

- א. (1) "יסרת רבים" — איוב לימד דברי מוסר וחכמה "ידיים רפות תחזק" — איוב עודד מיואשים "כושל יקימון מילך" — המילים של איוב חיזקו נופלים "וברכיים כורעות תאמץ" — כנ"ל.
- (2) אליפז מתאר זאת כדי להצביע על הניגוד שבין מעשיו בעבר להתנהגותו הנוכחית של איוב. בעבר חיזק את הנכשלים ואילו עתה הקושי מחליש אותו. ניתן לבסס זאת על פסוק ה': "תבוא איך ותלא" אתה נהיה לְאֵה כשהצרה מגיעה אליך.
- ב. (1) החוטא נענש, הייסורים באים כתוצאה מחטא
- (2) הרשעים מדומים לאריות, על מנת לומר שאמנם הם נראים חזקים ומאיימים כמו אריה, אך סופם ליפול / להכחד / להתגלות כחלשים.
- ג. לפי רש"י כסלתך — חוסר דעת, טיפשות (ההפך מדעת שלמה). ההאשמתו של אליפז היא שיראת השמים של איוב שאיננה מבוררת או מבוססת.

3. פרק כ"ח

- א. (1) הקביעה בפסוק א-ב היא שניתן למצוא ולהפיק מתכת, כלומר גם לדבר יקר יש מקור (יקרה ונדירה כגון זהב וכסף ואף פשוט כגון ברזל, נחושת), וזה שונה מהמופיע בפסוקים י"ב-י"ג לגבי החוכמה שאותה אי אפשר למצוא.
- (2) התשובה היא שהחכמה אכן אינה מצויה בידי אנוש.
- ב. (1) חכמת הנהגת העולם היא בידי שמים, ברת השגה לבורא בלבד "אלהים הבין דרכה" כי לו יש מסוגלות להגיע למבט מקיף ומלא על המציאות ובנ"א לא יכולים להשיג אותה.
- (2) החכמה באה לידי ביטוי בציות לדבר ה' / ביראת ה' והבינה באה לידי ביטוי בהימנעות מחטאים.
- ג. (1) לפי ספר איוב לא-להים, לפי המדרש — לבני האדם.
- (2) כל תשובה הגיונית ומתאימה תתקבל.

4. אסתר

א. יש להתייחס אל שלוש אמירות:

הדסה, היא אסתר — מידע ישיר

ויהי אמן את-הדסה, היא אסתר בת-דדו... כי אין לה אב ואם — מידע ישיר

והנערה יפת-תאר, וטובת מראה — מידע ישיר

ותיטב הנערה בעיניו, ותשא חסד לפניו — מידע עקיף

לא-הגידה אסתר, את-עמה ואת-מולדתה — מידע ישיר

ובהגיע תר-אסתר בת-אביחיל דד מרדכי אשר לקח-לו לבת לבוא אל-המלך, לא בקשה דבר כי אם את-אשר יאמר הגי

קריס-המלך שומר הנשים ותהי אסתר נשאת חן בעיני כל-ראיה — מידע עקיף

ב. (1) — "והנערה יפת תואר ויפת מראה" (ב', ז') "ותהי אסתר נושאת חן בעיני כל רואיה" (ב', ט"ו)

— "ויפקד המלך פקידים בכל מדינות מלכותו ויקבצו את כל נערה בתולה טובת מראה אל שושן הבירה" (ב', ג')

ויהי בהשמע דבר-המלך ודתו ובהקבץ נערות רבות אל-שושן הבירה אל יד הגי ותלקח אסתר אל בית המלך (ב', ח')

— וייטב הדבר בעיני המלך ויעש כן (ב', ד')

— "ויסר המלך את-טבעתו אשר העביר מהמן ויתנה למרדכי ותשם אסתר את-מרדכי על-בית המן" (ב', ח')

"ומרדכי יצא מלפני המלך, בלבוש מלכות תכלת וחור, ונעטר זהב גדולה, ותכריד בוץ וארגמן" (ח', ט"ו)

(2) יש להסביר בנוגע לאחד מן הציטוטים את המשמעות המתקבלת מן ההשוואה לבראשית. תיתכנה מספר כיוונים

בהשוואה זו, על התלמיד לכתוב הסבר הגיוני המבאר את משמעות ההשוואה אותה בחר.

כיוונים אפשריים: דמיון בין אסתר ליוסף שעולים לגדולה כיהודים בודדים בסביבה של גויים. או התמודדות של שני

יהודים העולים לגדולה בנכר. או הדגש של סביבתם על המראה החיצוני. או החפצת הנשים בשושן, אשה היא כמו

אוכל (את שניהם מקבצים ע"י פקידים).

ג. (1) הספרים על השמדת היהודים כגזרת המן נכתבו ונשלחו בי"ג ניסן (סוף פרק ג, פס' יב "בחודש הראשון בשלושה

עשר בו") ומיד אח"כ אסתר מבקשת שיצומו עליה שלשה ימים (פרק ד פס' טז). מכאן חז"ל למדים שהצום היה

בי"ד, ט"ו, ט"ז ניסן.

(2) טענת מרדכי היא שימי הצום שביקשה אסתר הם ימי חג, שמחה ואין לצום בהם. תשובת אסתר היא שאם היהודים

יושמדו אין טעם בימי השמחה הללו/בציווי התורה.

5. גדעון

א. (1) וישלח ה' איש נביא אל בני ישראל ויאמר להם פה אמר ה' אלהי ישראל אנכי העליתי אתכם ממצרים ואציא

אתכם מבית עבדים: (שופטים, ו', ח')... "ואמרה לכם אני ה' אלהיכם לא תראו את אלהי האמרי..." (שם, פסוק י')

מקביל לשמות, פרק כ', פסוק ב': "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים לא ינהי לך

אלהים אחרים על פני".

(2) התגובה של גדעון מבטאת סנגוריה על עמ"י, הזדהות עם כאבם ולכן הוא מתאים להנהגה.

ב. (1) "פן יתפאר עלי ישראל לאמר ידי הושיעה לי", כדי שהמלחמה תביא את העם לאמונה בקב"ה, היא צריכה

להתנהל כך שלא ניתן יהיה לפרש את הניצחון בדרך אנושית בלבד אלא ניתן יהיה לראות ללא שום ספק את יד

ה' בניצחון ולכן יש צורך לצמצם את מספר הלוחמים על אף שזו מלחמת מצווה.

(2) ההתכופות היא תנועה אופיינית למשתחוים לבעל, וכך מבחן זה איתר מיהו עובד ע"ז והוא זה שהורחק מהמלחמה

בה ביקשו שילחמו הנאמנים לה' בלבד. אך ההתכופות מעידה על עצלות ולמלחמה נדרשו אנשים חרוצים שלא

התעצלו להעלות מים אל פיהם. אך האנשים שלא התכופו קבלו פחות מים ובכך העידו על הסתפקות במועט שהיא

מידה טובה או עצם העובדה שלא התכופפו מעידה שלא סימנו בהתנהגותם כניעה ותבוסה. אן השותים בבהלה לא ראויים להילחם, רק אלו שביטאו אומץ יילחמו.

ג. (1) הרמזים הם:

עונת השנה — "צליל לחם שעורים" — עונת קציר השעורים היא בפסח.

התוכן המדובר בזמן הזה מתחבר לתכנים המדוברים בפסח "וְאֵיהָ כָּל נִפְלְאוֹתָיו אֲשֶׁר סִפְרוּ לָנוּ אֲבוֹתֵינוּ לְאֹמֶר הַלֵּא מִמְצָרִים הָעֵלְנוּ ה'" (פרק ו', פסוק י"ג) — מצות.

(2) דמיון — בשניהם היה שיעבוד, בימי גדעון למדין ובמצרים למצריים.

או בשניהם יש מציאות של חטא (ע"ז בשופטים, מ"ט שערי תומאה במצרים).

או בשניהם יש זעקה

הבדל — השיעבוד במצרים היה כללי גם כלכלי אך גם הריגת הבנים, במדיין השיעבוד היה כלכלי בלבד, ישראל היו בארצם בשופטים ובמצרים היו משועבדים בארץ נכריה.

נושא ג — "ארבעה נביאים שנתנבאו באותו הפרק"

6. א. (1) ישעיהו ניבא רק על ממלכת יהודה;

הושע ניבא בעיקר על ישראל (אך נבואותיו עוסקות גם ביהודה);

עמוס ניבא רק על ממלכת ישראל,

מיכה ניבא על ישראל ועל יהודה.

(2) בימים שבהם התנבאו ארבעת הנביאים התרחשה גלות שומרון. זו הייתה תקופה גורלית ורבת תהפוכות בתולדות

העם. בפעם הראשונה העם התמודד עם חורבן והגליה, ולכן נדרשו נביאים רבים שיוכיחו אותו לפני החורבן ובעקבותיו כדי למנוע חורבן וגלות נוספת וגם ינחמו אותו לאחר הגלות והחורבן.

ג. (1) החטאים הם: ריבוי קורבנות והקרבת קורבנות אדם.

כנגד הראוונות כריבוי הקורבנות — דורש מיכה "עשות משפט ואהבת חסד והצנע לכת עם א-להיך". צניעות

("והצנע לכת") כנגד האכזריות שבהקרבת קורבנות אדם, משפט וחסד כנגד קורבנות האדם.

(2) הוכחות ממלכים ב, פרק ט"ז: "... וגם את בנו העביר באש... ויזבח ויקטר בבמות" (פסוקים ג'-ד').

ג. (1) עמוס דורש מהעם לעשות משפט ולהרבות בצדקה ולא בקורבנות — כדי לתקן את מעשיהם.

(2) פסוק כ"ה הוא הוכחה לדברי עמוס שקורבנות אינם הדרך היחידה לעבוד את ה' (והוא אינו חפץ בהם אם הם מלווים

בהתנהגות לא מוסרית), שהרי בארבעים שנות הנדודים של בני ישראל במדבר הם לא הקריבו קורבנות.

7. עמוס

א. (1) התבנית הקבועה: "על שלושה... ועל ארבעה לא אשיבנו". השימוש בתבנית זו גם בנבואות על הגויים וגם בנבואות

על ישראל ויהודה, נועד להבהיר לישראל וליהודה שהם לא עדיפים על פני הגויים ואם יחטאו וינהגו כמעשי הגויים גם יענשו כמותם.

(2) הנבואות של עמוס מסודרות מהמעגל החיצוני (חטאי הדויים ועונשם) אל המעגל הפנימי (יהודה) ולבסוף ישראל.

הנבואה על ישראל היא האחרונה כדי לגרום לקהל לחשוב שהוא אינו עומד לנבא עליהם אלא על אויביהם (יהודה).

ג. (1) חטאי ישראל בפסוקים אלו (יש לציין ולהסביר שלושה): ניצול עניים וחלשים ופגיעה בהם באמצעות עושק,

עיוות משפט, זנות, עבודה זרה, חילול המקדש.

(2) ה' מעניש את ישראל על חטאים חמורים פחות מחטאי הגויים כי בשל הייעוד המיוחד שלהם, הציפיות מהם גדולות

יותר / הרף המוסרי שה' מציב להם גבוה יותר.

ג. (1) עמוס וישעיהו מתארים מציאות של נהנתנות, משתאות, הוללות ושכרות הנפוצה בקרב מנהיגי החברה ועשיריה.

(2) החטאים הם: מירמה ועושק דלים.

8. פרשנות רש"י

- א. — לפי **בראשית**, פרק ב', פסוק ה', ה' לא המטיר גשם ועדיין לא נברא אדם שיעבוד את האדמה, מכאן מלמד רש"י על כוחה של התפילה להוריד שפע לעולם. [רש"י: "**כי לא המטיר** — ומה טעם לא המטיר? לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים".]
- מ**בראשית**, פרק כ"א, פסוק י"ז מלמד רש"י שתפילת החולה עצמו מתקבלת בתחילה מכיוון שבפסוק כתוב שהגור התפללה אבל ה' שמע אל קול הנער, ישמעאל. [רש"י: "**אל קול הנער** — מכאן שיפה תפילת החולה לעצמו מתפילת אחרים עליו והיא קודמת להתקבל".]
- ב. (1) שאלת רש"י: לכאורה חטא הכפירה של בני דור הפלגה חמור מחטא החמס של בני דור המבול, אך חומרת העונש של בני דור המבול גדולה יותר?
- (2) העיקרון שבבסיס הפירוש של רש"י: ה' שונא שאנשים רבים זה עם זה, ואוהב ששורים אחדות ושלווה. רש"י (בעקבות חז"ל) לומד זאת מן העונש של בני דור הפלגה שהיה חמור פחות מן העונש שאנשי דור המבול, מכיוון שהיו מאוחדים.
- ג. (1) דברי משה על עם ישראל: "והם לא יאמינו לי" נחשבים, לפי רש"י, ללשון הרע. העיקרון הוא שאסור לומר דברים רעים על עם ישראל.
- (2) המשותף הוא הדגשת חיבתם של ישראל בעיני הקב"ה. בפירושים הפותחים של רש"י לכל אחד מהחומשים הוא מביא פירוש שעניינו חיבתם המיוחדת של ישראל בעיני הקב"ה, ובפירוש לדברי משה על בני ישראל הוא מלמד שגם דברים עובדתיים לכאורה, בעלי הקשר שלילי נתפסים בעיני ה' כלשון הרע.

9. פרשנות רמב"ן

- א. (1) מעשה סמלי שעושה שליח ה' גורם לגזרת ה' להתגשם מהכח אל הפועל.
- (2) הדוגמאות שמביא רמב"ן לעיקרון זה (יש לציין שתיים):
- סדר המסעות של אברהם בארץ המקבילים לסדר כיבוש בניו בעתיד (תחילה בשכם וכו').
- ירמיהו נצטווה לזרוק אבן לנהר פרת ולומר — "ככה תשקע בבל" (ירמיה, פרק נ"א, פסוקים ס"ג-ס"ה) כדי לקבוע שכך אכן יהיה.
- אלישע יחד עם מלך ישראל ירו חץ מקשת ואמר: "חץ תשועה לה' וחץ תשועה בארם" (מלכים ב, פרק י"ג, פסוקים ט"ז-י"ז) כדי להבטיח שה' אכן יושיע אותם במלחמה נגד ארם.
- ב. יש לציין אחת מן הדוגמאות האלה:
- חטא — ירידת אברהם למצרים בזמן הרעב; עונש — ירדו בניו למצרים;
- חטא — נתינת שרה למצרים; עונש — יקחו המצרים את נשות ישראל;
- חטא — עינוי הגר וגירוש הגר; עונש — נולד לשרה בן שיענה את בניהם של אברהם ושרה.
- ג. (1) רמב"ן טוען שאין בתיאור הזה ערך לעצמו / הוא אינו מוסיף שבח כלשהו על יצחק, ולכן, לכאורה, זהו סיפור מיותר.
- (2) האירועים שהתרחשו סביב כל אחת מהבארות והשמות שנתן להן יצחק כדי להנציח אירועים אלו, נועדו לרמוז לאירועים שיתרחשו בעתיד ונוגעים לשלושת בתי המקדש, שני הראשונים יחרבו והשלישי ייבנה בלא מריבה.